

היום נלמד בעזרת ה':

בבא קמא דף מ

ת"ר אפטורופוסים משלמין מן העלייה וכו': אפטורופוסים של חרש שוטה וקטן האחראים על שורם, אם הוא הזיק הם משלמים מהעלייה, אבל אם הרג אדם הם פטורים מלשלם כופר.

הסיבה שהאפטורופוסים פטורים מכופר, כי יתומים וכן חרש ושוטה אינם אחראים למעשיהם, וממילא אינם צריכים 'כפרה'. (ואע"פ שמעמידים להם אפטורופוס שישמור על שורם וישלם על היזקו - זהו רק בכדי לשמור על בני אדם אחרים שלא יזקו, אבל לא לצורך היתומים כי באמת הם פטורים. תוס' תלמיד ר"ת).

הגמרא מבררת מיהו התנא הסובר שתשלום כופר הוא 'כפרה'?

אמר רב חסדא: זהו רבי ישמעאל בנו של ריב"ב, שנחלק עם רבנן: האם הסכום של הכופר שהמזיק משלם הוא הסכום של דמי המזיק או של דמי הניזק. ולכאורה המחלוקת היא האם הכופר הוא 'כפרה' למזיק ששורו הרג אדם, ולכן הוא צריך לשלם את דמי עצמו (= המזיק) כדי לכפר על עצמו. או שהכופר הא 'ממונא' כלומר תשלום ממוני על הנזק, ולכן משלם את דמי הניזק.

לעניננו, אם כופר הוא תשלום ממוני על הנזק - על האפטורופוסים של היתומים לשלם אותו, אבל אם הוא 'כפרה' הם פטורים מלשלם.

דחיה: אמר רב פפא: רבנן ורבי ישמעאל בנו של ריב"ב לא נחלקו האם כופר הוא 'כפרה' או 'ממונא', אלא לכו"ע הוא 'כפרה', והמחלוקת היא האם הכפרה נקבעת לפי דמי המזיק או לפי דמי הניזק. ושורש המחלוקת בדרשת הפסוקים, כדלהלן:

נאמרה 'שיתה' למטה: ישנה גזירה שווה של המילה 'שיתה'. נאמר בכופר (שמשלם שור מועד שהרג אדם) **"אם כפר יושת עליו ונתן פדיון נפשו"**, ונאמר קודם לכן בנוסף אישה הרה ויצאו ילדיה שמשלם **"כאשר יושת עליו בעל האשה"**.

כמו שבאשה הרה התשלום נקבע לפי הניזק (לפי דמי הוולדות), כך תשלום כופר נקבע לפי דמי הניזק.

ורבי ישמעאל בנו של ריב"ב: דורש מהפסוק של כופר הנ"ל "אם כפר יושת עליו **ינתן פדיון נפשו**" דהיינו שהמזיק נותן את דמי נפשו כפדיון וכפרה על ההריגה.

ורבנן (עונים): אכן הכופר הוא פדיון נפשו של המזיק, השאלה היא האם הוא נקבע לפי המזיק או לפי הניזק, ואנו דורשים מגזירה שווה שמשלם לפי הניזק.

*

משבח לי רבא לרב נחמן: רבא שיבח את רב אחא בר יעקב לפני רב נחמן. אמר לו רב נחמן: כשהוא יגיע אליך תביא אותו אלי. כשהוא הגיע אמר לו רב נחמן: תשאל אותי שאלה. שאל אותו רב אחא בר יעקב: שור של שני שותפין שהרג, כיצד הם משלמים את הכופר?

אם הם ישלמו כל אחד כופר שלם - הרי התורה אמרה שצריך לשלם כופר אחד ולא שניים. מאידך אם ישלם כל אחד מהם חצי כופר - הרי התורה אמרה שצריך לשלם כופר אחד שלם, ולא חצי כופר.

אדיתיב וקא מעיין בה: עד שרב נחמן התיישב לעיין בשאלה הראשונה, רב אחא בר יעקב שאל אותו שאלה נוספת: בני אדם שהקדישו ערכין (האומר 'ערכי עלי' או 'ערך פלוני עלי' - משלם כפי הסכום הקצוב בתורה בהתאם למין האדם ולגילו) - הגזברים של הקדש לוקחים נכסים של המקדיש וממשכנים אותם עד שישלם את החוב להקדש. והסיבה לכך כי אנו חוששים שהמקדיש ישתהה מלשלם את חובו. אבל הנודרים קרבן חטאת או קרבן אשם - אין הגזברים ממשכנים אותם, משום שקרבנות אלו באים לכפרה על חטאים ואין חשש שהבעלים ישתהו בהבאתם.

השאלה היא: מה הדין החייבים לשלם כופר, האם יורשי הניזק יכולים למשכן את המזיק או לא (תוס')?

הספק: האם מכיון שזו כפרה למזיק - זה דומה לחטאות ואשמות שאין חשש שהוא ישתהה בהבאתם. או מכיון שזה לא תשלום לגבוה (= להקדש) אלא תשלום ממנוי לחבירו - זה לא חמור עליו כל כך והוא יבוא להשהות את התשלום. אי נמי בגלל שהבעלים עצמו לא חטא אלא הממון שלו הזיק (השור שלו) - זה לא חמור עליו כל כך והוא יבוא להשהות את התשלום, ולכן יכולים למשכנו.

אמר ליה שבקן: אמר לו רב נחמן: תעזוב אותי, אני נאלמתי מלענות לך כבר בשאלה הראשונה.

*

ת"ר שאלו בחזקת תם: אדם ששאל מחבירו שור בחזקת תם ונמצא שהוא מועד, והשור נגח - השואל משלם חצי נזק והבעלים חצי נזק. הסיבה שהשואל משלם חצי נזק, משום שבכל מקרה הוא קיבל על עצמו לשמור על השור בחזקת תם ולשלם על נגיחתו חצי נזק.

ואם השור היה תם והוא נגח אצל השואל מספר פעמים ונעשה מועד, ולאחר מכן החזירו השואל לבעלים - אם הוא נגח, הבעלים משלם חצי נזק והשואל פטור. (יתבאר לקמן).

אמר מר שאלו בחזקת תם ונמצא מועד וכו': הגמרא מקשה מדוע השואל משלם חצי נזק הרי הוא יכול לטעון: שור שאלתי ולא אריה, כלומר קיבלתי על עצמי שמירה על שור תם ולא שמירה על שור שמתנהג כמו 'אריה'.

תירוץ: אמר רב: מדובר שהשואל הבחין וידע שהשור הזה נגחן אלא שהוא חשב שהוא שור תם ולא מועד, ולכן הוא קיבל על עצמו שמירה על שור שעתידי לנגוח.

קושיא: ונימא ליה תם שאילי וכו': השואל: אני שאלתי שור תם ולא מועד ומדוע עלי לשלם? **תירוץ: משום דא"ל סוף סוף אי תם וכו':** הבעלים: גם אם הוא היה שור תם היית צריך לשלם על נגיחתו חצי נזק, לכן תשלם עכשיו חצי נזק.

קושיא: ונימא ליה אי תם הוה משתלם מגופו: השואל: אם הוא היה תם היו גובים את החצי נזק מגופו ולא ממני. **תירוץ: משום דא"ל סוף סוף את לא תורא וכו':** הבעלים: בסופו של דבר האם לא היית צריך לחזור ולשלם לי את השור ששאלת ממני? (כלומר היית צריך לשלם לי את החצי נזק שגבו מגוף השור, בגלל שהוא נגח כי לא שמרת עליו).

קושיא: ונימא ליה אם תם הוה מודינא וכו': השואל: אם הוא היה תם הייתי יכול להודות ולהיפטר מלשלם - למ"ד שחצי נזק הוא 'קנס' כי הדין הוא 'מודה בקנס פטור. ואפילו למ"ד שחצי נזק הוא 'ממונא' - יכול השואל לטעון: הייתי מכריח את

השור לחורשה (= אגם) ולא היו יכולים לתפוס אותו וכך הייתי נפטר מהתשלום. (כי חצי נזק גובים רק מגוף השור ולא מ'העלייה').

אלא הכא במאי עסקינן: מדובר שהבית דין קדם ותפס את השור, ולכן השואל לא יכול לטעון שהיה יכול להבריא את השור לאגם.

קושיא: אי הכי בעלים אמאי משלמים: אם כן מדוע הבעלים משלם את החצי נזק השני, הוא יכול לטעון: אתה שלא שמרת על השור מפני בית דין, גרמת שהוא יתפס בידי מי שאני לא יכול להתעסק איתו בדין, ועכשיו אני כבר לא יכול להבריא אותו לאגם.

תירוץ: משום דא"ל אי אהדרת ניהלך: *השואל:* גם אם הייתי מחזיר לך אותו, האם בית דין לא היו באים ותופסים אותו ממך?

קושיא: ונימא ליה אי אהדרת ניהלי הוה מעריקנא וכו': *הבעלים:* אם היית מחזיר לי אותו, הייתי מבריא אותו לאגם.

תירוץ: משום דא"ל סוף סוף לא מעלייה הו מתשלמי: *השואל:* בסופו של דבר גם אם היית מבריא את השור לאגם, האם בית דין לא היו באים וגובים ממך את הכסף מ'העלייה? ואם כן לא היזקתי לך כלום.

הניחא: כל זה טוב רק במקרה שיש לבעלים נכסים אחרים מלבד השור, שאז טענת השואל נכונה - כי בית דין היו באים וגובים את הנזק מהנכסים הללו. אבל במקרה שאין לבעלים נכסים אחרים מלבד השור, הרי אם היה הבעלים מבריא את השור לאגם לא היה להם ממה לגבות והיה נפטר מלשלם.

תירוץ: משום דא"ל כי היכא דמשתעבדנא לדיך וכו': *השואל:* כמו שאני משועבד לך אני משועבד לניזק, וזהו מדין 'שיעבודא דרבי נתן': לוי שלוח כסף משמעון שלוח כסף מראובן - ראובן יכול לגבות את החוב ישירות מלוי כי הקרקע של ראובן משועבדת ללוי. נמצא שהחוב שחייב הבעלים לניזק, בעצם חייב אותו השואל לניזק.

הגמרא משיכה לפרש את דברי הברייתא בעמוד א':

הועד בבית שואל והחזירו לבעלים וכו'.

קושיא: סיפא רשות משנה, רישא רשות אינה משנה: ברישא כתוב השואל שור כחזקת תם ונמצא מועד - השינוי רשות מהבעלים לשואל לא שינה את המצב שלו

ממועד לתם. ואילו בסיפא כתוב שור שהועד בבית השואל וחזר לבעלים - השינוי רשות כן שינה את המצב שלו ממועד בחזרה לתם, ולכן הבעלים משלמים רק חצי נזק. סתירה!

תירוצו: אמר רבי יוחנן: 'תברא' = שכור את הברייתא לשני חלקים, את הרישא אמר תנא אחד ואת הסיפא תנא אחר.

רבה אמר: כל הברייתא היא דעה אחת: כמו שברישא 'רשות אינה משנה' כך גם בסיפא. והסיבה שבסיפא השור מועד חוזר להיות תם, אינה בגלל ש'רשות משנה', אלא בגלל שהבעלים טוען: אני לא אשם שהשואל לא שמר על השור כראוי (בגלל שלא היה אכפת לו כל כך שהוא יהיה מועד כי הוא לא הבעלים שלו), ואם הוא היה אצלי הייתי שמר עליו והוא לא היה נעשה מועד.

רב פפא אמר: להיפך. כמו שבסיפא 'רשות משנה' כך גם ברישא. והסיבה שברישא כשהשור היה מועד ועבר לשואל הוא לא נהפך לתם, בגלל שבכל מקום שהשור נמצא נשאר 'שם בעליו' עליו, ואין זה נחשב ל'שינוי רשות'.

*

איבעיא להו מהו לגבי מזבח: שור שנגח אדם פסול לקרבן. השאלה היא: האם שור האיציטדין כשר לקרבן? לדעת רב כשר משום שהוא הרג באונס (כי מלמדים אותו לנגוח), ולדעת שמואל פסול משום שנעבדה בו עבירה.

מיתיבי: נאמר "דָּבָר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם אָדָם כִּי יִקְרִיב מִכֶּם קָרְבָן לַיהוָה מִן הַבְּהֵמָה מִן הַבָּקָר וּמִן הָצֹאן תִּקְרִיבוּ אֶת קָרְבָנְכֶם". מהמילה 'מִן הַבְּהֵמָה' דורשים שלא כל הבהמות כשרות. וכן 'מִן הַבָּקָר' ולא כל הבקר, וכן הלאה. כל פעם ממעטים משהו.

להוציא את הרובע ואת הנרבע: (= שור שרבע אשה או שנרבע על ידי איש). והיינו כשאין עדים, כי אם היו עדים הוא חייב סקילה ופשוט שהוא פסול לקרבן.

להוציא את הנעבד: בהמה שעשו אותה עבודה זרה והשתחוו לה. וכאמור בלי עדים.

להוציא את המוקצה: בהמה שייחדו אותה לקרבן לעבודה זרה. וכאמור בלי עדים.

להוציא את הנוגח: שור שנגח אדם והרגו. וכאמור בלי עדים.

אם נאמר רובע למה נאמר נוגח וכו': מדוע צריך לכתוב את שניהם והרי שניהם חייבים סקילה אם היו עדים, וממילא כשאין עדים הם פסולים לקרבן? והתשובה: מפני שיש דבר ב'נוגח' שאין ב'רובע' וכן להיפך, וממילא לא הינו לומדים אחד מהשני:

'רובע' נסקל גם אם נרבע באונס כמו אם היה נרבע ברצון, מה שאין כן 'נוגח' שהרג אדם באונס (על ידי שלימדו אותו לנגוח) אין לו דין אונס כרצון (ויתבאר להלן). מאידך, 'נוגח' שהרג אדם משלם כופר אבל 'רובע' לא משלם כופר.

קתני מיהת: לכאורה כוונת הבריייתא שלנוגח אין דין אונס כרצון - לענין קרבן, שאם נגח אדם והרגו באונס הוא כשר לקרבן. קושיא על שמואל.

דחיה: **לא, לקטלא:** כוונת הבריייתא לענין סקילה, שנוגח באונס אינו חייב סקילה. אבל אין ראייה לענין קרבן.

הכי נמי מסתברא: כך מסתבר לומר שכוונת הבריייתא לגבי סקילה. כי אם הכוונה לגבי קרבן קשה: הרי אין שום פסוק שמחלק בין אונס לרצון לגבי קרבן, ומדוע אומרת הבריייתא 'לא עשה' בו (= הפסוק) אונס כרצון? אלא בהכרח שהכוונה לגבי סקילה ועל כך אמר הפסוק "וְכִי יִגַּח" ולא 'שיגיחוהו אחרים' (שילמדו אותו לנגוח).